

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE VID LTJ-FAKULTETEN

Lantmästarprogrammet

10 hp

Olika inhysningssystem och hur de påverkar hästarna

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Therése Nilsson

2009

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ

Författare:
Therése Nilsson

Titel:
Olika inhysningssystem och hur de påverkar hästarna

Engelsk titel:
Different housingsystems and how they affect the horses

Program/utbildning: **Lantmästarprogrammet** Examen: **Lantmästarexamen**

Huvudområde:
Djurbiologi

Nyckelord (6-10 st):
Häst, inhysningssystem, lösdrift, active stable, box, spilta, kraftfoderautomat, grovfoderautomat, halmhäck.

Handledare:
Catharina Svala

Examinator:
Anders Herlin

Kurskod:
EX0349

Kurstitel:
Examensarbete för lantmästarprogrammet inom djurbiologi

Omfattning (hp):
10

Nivå och fördjupning:
AB Djurbiologi

Utgivningsort:
Alnarp

Månad, År:
Oktober, 2009

Serie:
Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Omslagsfoto:
Therése Nilsson 2006-05-10. Rambenz, 02-08. Svenskt Halvblod, val. e. Rambo.

FÖRORD

Examensarbetet är skrivet inom lantmästarprogrammet för institutionen för landskaps- trädgårds- och jordbruksteknik, vid SLU (Sveriges Lantbruks Universitet) i Alnarp. Arbetet är skrivet inom ämnet djurbiologi och omfattar 270 arbetstimmar på AB-nivå.

Jag vill tacka min handledare Catharina Svala som hjälpte mig på rätt spår när jag var lite vilse, hjälpte mig att avgränsa mig och svarat på mina frågor. Tack Emelie Sellin och Marie Malmström för bra tips och hjälp, mina klasskamrater Emma Starck och Lina Andreasson som trodde på mig när jag tappade motivation och tro på mig själv, det har varit ovärderligt. Tack även till Agneta Johnsson och Emelie Hansson för ivrigt hejande när jag varit i stallet, ni är bäst!

Alnarp maj 2009

Therése Nilsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	05
SUMMARY	06
INLEDNING	07
BAKGRUND	07
MÅL	07
FRÅGESTÄLLNING	07
AVGRÄNSNING	07
MATERIAL OCH METOD	08
LITTERATURSTUDIE	08
GRANSKNING AV UNDERSÖKNING	08
LITTERATURÖVERSIKT	09
STALLBESTÄMMELSER	09
DET TRADITIONELLA STALLET	09
GRUPPBOXAR	10
LÖSDRIFT MED LIGGHALL	11
HÖGTEKNOLOGISK LÖSDRIFT	12
KONCEPT FÖR LÖSDRIFT	13
<i>Så fungerar Active Stable</i>	14
<i>Praktiska erfarenheter av Active Stable</i>	14
UNGHÄSTAR	15
HUR HÅLLS HÄSTARNA	15
<i>Inriktning</i>	15
<i>Inhysning</i>	15
<i>Motiv och tankar till olika system</i>	16
<i>Framtidens stall</i>	17
DISKUSSION	19
STALLMILJÖ	19
INHYSNINGSSYSTEM	20
JÄMFÖRELSE TRADITIONELLT STALL OCH LÖSDRIFT	20
TIDBERÄKNING	21
SLUTSATS	23
REFERENSER	24
FIGURFÖRTECKNING	26

SAMMANFATTNING

Idag är det vanligaste inhysningssystemet ett traditionellt stall med boxar och spiltor. Förutom detta system finns det även andra system som skulle kunna vara av intresse för hästägare som funderar på att bygga nytt eller bygga om befintligt stall. För att ge en helhetsbild av de olika inhysningssystemen så tas regler för dessa upp. Även en beskrivning av vad varje inhysningssystem innebär och enkla skisser på planlösningarna för att lättare se hur systemen ser ut och fungerar finns med i arbetet av samma anledning.

I en tidigare undersökning i ämnet hästhållning och inhysning av häst framkom att de flesta av hästhållarna hade ett traditionellt stall med boxar och spiltor. Anledningarna till detta ansågs främst vara att det var det enda som fungerade till inackorderings- och tävlingsstall som de flesta av hästhållarna hade. Även att det var boxar och spiltor som fanns på anläggningen vid tillträde var en stark anledning. Många av de tillfrågade tror dock att olika lösdriftsalternativ kommer att bli allt vanligare till häst i framtiden.

Det finns många förespråkare för traditionella stallar och färre för lösdrifter. Men efter att ha tittat på traditionella stallar och olika lösdriftsalternativ så kom jag fram till att de högteknologiska lösdrifterna är de som jag och fler med mig tror kommer öka i antal i framtiden. De främsta skälen till detta är den kraftigt minskade tidsåtgången och möjligheten att ta hänsyn till olika individers olika foderbehov.

Jag hoppas med mitt arbete kunna visa på de många fördelarna med lösdrifter och få hästbranschen att åtminstone börja fundera på alternativa inhysningssystem för våra hästar.

SUMMARY

Today the most common housing system, for horses, is a traditional barn with boxes. In addition to this system, there are other systems that might be of interest to horse owners who are looking to build new or rebuild existing stables. To provide an overview of the various systems some rules for those will be attended. Also a description of what each system is all about and some simple sketches of the construction plans to easier see how the systems looks and works is included in the work for the same reason.

A critical review on a recent investigation about horse keeping and housing of horses revealed that the majority of horse keepers had a traditional barn with boxes. The reasons for this were considered to be mainly that it was the only thing that worked for boarding and competition stables, of which a majority of the horse keepers were. Another reason was also that the boxes already were there when the horse keepers accessed the facility. Many of those who were asked believed that different loose housing options will become increasingly common for horses in the future.

There are many advocates of traditional housing and less for loose housing. But after looking at traditional housing and various loose housing options I concluded that the high-tech loose housing options are believed to increase in number in the future. The main reasons for this are the drastically reduced amount of time and the opportunity to take consideration of different individuals and their different feeding requirements.

I hope to, with my work, demonstrate the many benefits of loose housing and get the equine industry to at least start thinking about alternative housing systems for our horses.

INLEDNING

BAKGRUND

Hästintresset har sedan lång tid funnits och det har lett till en del funderingar på hur olika system påverkar hästen. Inom både gris- och nötbranschen har man testat just detta och insett att olika kategorier av djuren trivs bäst i olika system, inom hästbranschen har man mer eller mindre dragit alla djurkategorier över en kam och ställt nästan alla hästar i enhästboxar. Nu börjar det komma fler och fler funderingar och undersökningar på detta område och där vill jag gärna vara med och kunna lära mig mer och även få hästbranschen att fundera på alternativa inhysningssystem.

Det traditionella stallet består oftast av boxar och spiltor i olika planlösningar lite beroende på hur nytt eller gammal stallet är. Nyare stallar har ofta en lång, rak stallgång medan äldre stallar kan vara lite mer ”ihopslängda” med boxar i alla vrår. Det man ibland kan fundera på är om det alltid är det traditionella stallet som är den bästa lösningen för djur och skötare. Det finns alternativa sätt att hålla hästar på men dessa är inte lika vanliga som ett stall med boxar och spiltor och jag har ibland funderat på varför det är så. Kanske skulle det ibland vara bra att ha en grupp djur i lösdrift, medan en annan grupp kanske passar bäst inne i det vanliga stallet.

På Rosdala Gård har vi tidvis haft lösdrift till unghästar och det har fungerat bra. Förutom lösdrift finns det även andra inhysningssystem som är intressanta att titta närmare på. Det finns inte särskilt mycket forskning på detta område än så länge vilket gett lite problem att hitta den information som eftersöktes och behövdes, men en sammanställning på det som hittades har gjorts.

MÅL

Målet har varit att presentera olika alternativ till det traditionella stallet och försöka få fram om det är något system som är att föredra till olika grupper av hästar och kanske även se om det påverkar hästen på olika sätt.

FRÅGESTÄLLNING

Följande frågeställningar har behandlats i arbetet:

Vad är det egentligen som styr hur vi hyser våra hästar?

Beror det på okunskap om övriga alternativ eller anses det som enklast att göra som man alltid gjort?

Hur påverkas hästen av olika inhysningssystem?

Vilken individ passar bäst i olika inhysningssystem?

AVGRÄNSNING

Arbetet har avgränsats till olika inhysningssystem till hästar och hur dessa påverkar hästen och i viss mån människan.

MATERIAL OCH METOD

LITTERATURSTUDIE

Inför litteraturstudien lånades böcker på Alnarps, Flyinges, Uppsalas och Skaras bibliotek som användes i arbetet. Dessutom användes flertalet examensarbeten som handlat om eller innehållit delar som varit intressanta för detta arbete.

GRANSKNING AV UNDERSÖKNING

Jordbruksverket gjorde med hjälp av studenter en undersökning hösten 2008 i ämnet hästhållning och den har använts i arbetet. Undersökningen tar, förutom inhysning, upp hur många hästar som finns på gården, hur stor areal gården har, hur många anställda som finns, m.m. Detta kommer inte att tas upp i detta arbete då det inte är av vikt för resultatet. Det som kommer att belysas lite mer förutom inhysning är vilken inriktning hästhållarna har för sin verksamhet, för att se om det skiljer sig i hur olika grenar inom hästvärlden tänker vad det gäller inhysning av sina hästar.

LITTERATURÖVERSIKT

STALLBESTÄMMELSER

Stallmiljön vara anpassad efter hästarna. Alla hästar ska ha tillgång till frisk luft i stallen, inga gödselgaser ska kunna komma in i stallen utifrån och luften får inte heller vara fuktig.

Stallets inredning får inte på något vis kunna skada hästarna, golvet ska vara jämnt och det ska vara möjligt att röra sig utan risk att halka för hästarna. I boxarna ska golvet vara strött med lämpligt strömedel. Det ska vara så bra belysning att hästarna kan se ordentligt utan att de störs av ljuset, fönster ska finnas i stallen. Ligghallar med rasthage kan lösa sin belysning på annat vis om det är möjligt (SJV, 2009).

Om hästarna hålls i boxar så ska dessa vara tillräckligt stora för den häst som ska stå i den, särskilda måttbestämmelser för boxar finns och ska följas. Befintliga spiltor får användas men nya får inte byggas om tanken är att hästen ska ha sin dygnsvila i dessa. Utfodrings- och skötselspilta är godkänt. Stallets utrymmen ska vara så stora att hästarna kan röra sig naturligt utan problem och alla hästar ska kunna ligga ner på samma gång. Det ska vara lugnt i stallen, endast under kortare stunder får buller över 65 dBA förekomma (SJV, 2009). Takhöjden i ett stall ska vara 1,5 x mankhöjden mätt efter stallens största häst, dock får takhöjden som lägst vara 2,2 m (SJV, 2009).

DET TRADITIONELLA STALLET

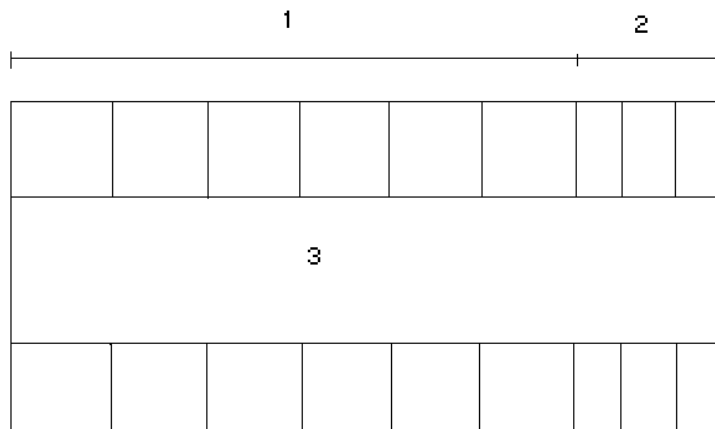
Ett traditionellt stall är det vanligaste alternativet att hålla häst på och är ett stall med individuell uppställning i spilta eller box inomhus. Det kan vara både en och två rader med boxar eller spiltor i stallen, vid två boxrader brukar man ha stallgången i mitten. Man kan även ha uteboxar, vilket innebär att det i stort sett råder utomhustemperatur och att hästen inte har öppning in i stallen utan ut utomhus (Michanek och Ventorp, 2001).

Figur 1. Utestall på gården Der Schwartz Hof i Tyskland. Fotograf Therése Nilsson, bilden tagen 2009-05-02.

Hästar är stora djur som kräver en hel del plats och det finns regler som säger precis hur mycket plats de ska ha (Mellberg, 1995). Ett normalstort halvblod är ca 165 cm högt och ska då ha 9 m² stor box där den kortaste sidan ska vara minst 2,5 m lång. Spilta till häst i samma storlek ska i sin tur vara ca 2,85 m lång, 1,80 m bred och ha en skiljevägg som är 1,5 m hög (SJV, 2009). Nedan finns skiss på planlösning (se figur 3).

- 1. Enhästboxar
- 2. Spiltor
- 3. Stallgång

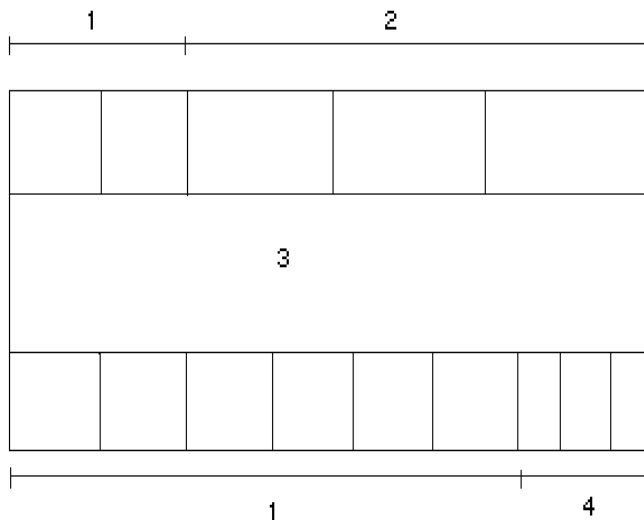

Figur 2. Fri skiss av planlösning för traditionellt stall med enhästboxar och spiltor. (Michanek och Ventorp, 2001).

GRUPPBOXAR

I en gruppbox har man flera hästar och utfodringen sker i boxen eller i stallgången (se bilder nedan). Gruppboxar kan finnas både inomhus och som utebox, det går även ha dem i hallbyggnader. Det finns olika utformningar och storlekar på gruppboxar (Michanek och Ventorp, 2001). Helst ska en gruppbox inomhus vara mer kvadratisk än rektangulär. Det är att rekommendera att bygga boxarna större än vad minimikravet är för att minimera risken för irritation mellan hästarna. Allt från två hästar till flera är möjligt beroende på hur stor boxen är (Michanek och Ventorp, 2001). Nedan finns skiss på planlösning (se figur 4).

- 1. Enhästboxar
- 2. Gruppboxar
- 3. Stallgång
- 4. Spiltor

Figur 3. Fri skiss av planlösning för stall med gruppboxar, enhästboxar och spiltor. (Michanek och Ventorp, 2001).

Figur 4. Gruppbox inomhus med foderbord i stallgången på gården Der Schwartze Hof, Tyskland. Fotograf Therése Nilsson, bilden tagen 2009-05-02.

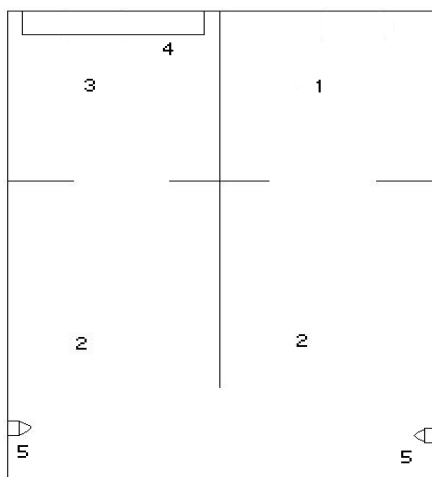
Figur 5. Samma stall som bild 3, här som enhästbox på gården Der Schwartze Hof, Tyskland. Fotograf Therése Nilsson, bilden tagen 2009-05-02.

I gruppboxar gäller för vuxna hästar att varje häst ska ha lika stor plats per häst som de har i enskild box. Unghästar från 12-24 månader ska ha 75 % av en vuxen hästs platsbehov och unghästar från 5-12 månader ska ha 40 % av en vuxen hästs platsbehov. Om man har sto med föl i gruppboxar så ska de ha lika stor plats i gruppboxen per sto och föl som de har i fölboxen. En fölbox för sto på ca 165 cm ska vara 11m² (SJV, 2007). Se exempelbilder på gruppbox och enhästbox ovan (se figur 5 och 6).

LÖSDRIFT MED LIGGHALL

En ligghall är som en gruppbox med fri tillgång till rasthage och ska helst vara rektangulär till formen, hästen bestämmer själv hur mycket eller lite de vill vara ute och inne (Michanek och Ventorp, 2001). Hästarna kan antingen gå enskilt eller i grupp. Fodring görs inne i ligghallen eller i rasthagen. Vanligt är att dela upp inomhusdelen i en foderdel och en liggdel, därefter ser man med stängsel till att hästarna måste gå ut i rasthagen och vända för att komma in i t.ex. foderdelen efter att de varit i liggdelen. En sådan avdelning sparar plats och gör att hästarna rör sig ordentligt även om rasthagen inte är särskilt stor (Michanek och Ventorp, 2001). Nedan finns skiss på planlösning (se figur 7).

1. Liggavdelning
2. Rastgård
3. Foderavdelning
4. Foderplats
5. Vattenkopp

Figur 6. Fri skiss av planlösning för ligghall med rastgård – utfodring inne. (Michanek och Ventorp, 2001).

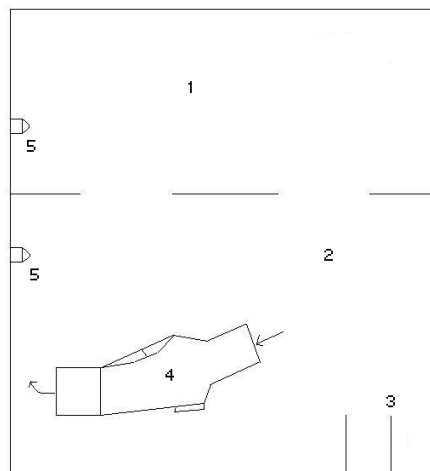
Ligghallen ska gärna vara belägen högt och ha fri sikt då hästar tycker om att ha koll på omgivningen runt sig (Pettersson och Green, 1999). Ligghallen ska även vara vindskyddad, torr, rymlig och vänd åt söder, den ska ha tre väggar, tak och ett hårdgjort golv. Hårdgjorda golv förenklar mekanisk utgödsling, det kan även vara bra att hårdgöra den mark som slits mest t.ex. nära in- och utgång från hage eller ligghall, för att slippa att det blir lerigt under perioder med mycket regn. I anslutning till ligghallen måste sjukboxar med möjlighet till värme och vatten finnas för de hästar som kan tänkas bli skadade eller sjuka (Pettersson och Green, 1999).

Vuxna hästar ska ha 80 % av ytan i en ensambox vid inhysning i ligghall, detsamma gäller för sto med föl. Unghästar mellan 12-24 månader ska ha 60 % och unghästar mellan 5-12 månader ska ha 40 % av ytan i en ensambox (SJV, 2009).

HÖGTEKNOLOGISK LÖSDRIFT

En högteknologisk lösdrift är lik ovanstående exempel om ligghallar i många avseenden. Skillnaden är att hästarna utfodras med datorstyrda foderautomater istället manuellt. Det finns en automat för kraftfoder och en för grovfoder, ofta har hästarna även fri tillgång på halm (Anonym 1, 2007). Enligt en studie så äter 31 % av hästarna halm efter att de varit i kraftfoderautomaten (Berg, 2005). Varje häst har en transponder på sig som skickar en signal till foderstationerna om hur mycket foder hästarna ska ha (Anonym 1, 2007). Foderautomaterna delar sedan upp hästarnas fodergiva i flera givor under dagen. Hästarna går in en och en i kraftfoderautomaterna vilket gör att man kan ha hästar med olika rang och foderbehov tillsammans. Kraftfoderautomaterna rymmer upp till fyra olika kraftfoder, fyra mineralfoder och ett blött foder (HIT, 2005). Nedan finns skiss på planlösning (se figur 8).

1. Ligghall
2. Rastgård
3. Grovfoderautomat
4. Kraftfoderautomat
5. Vattenkopp

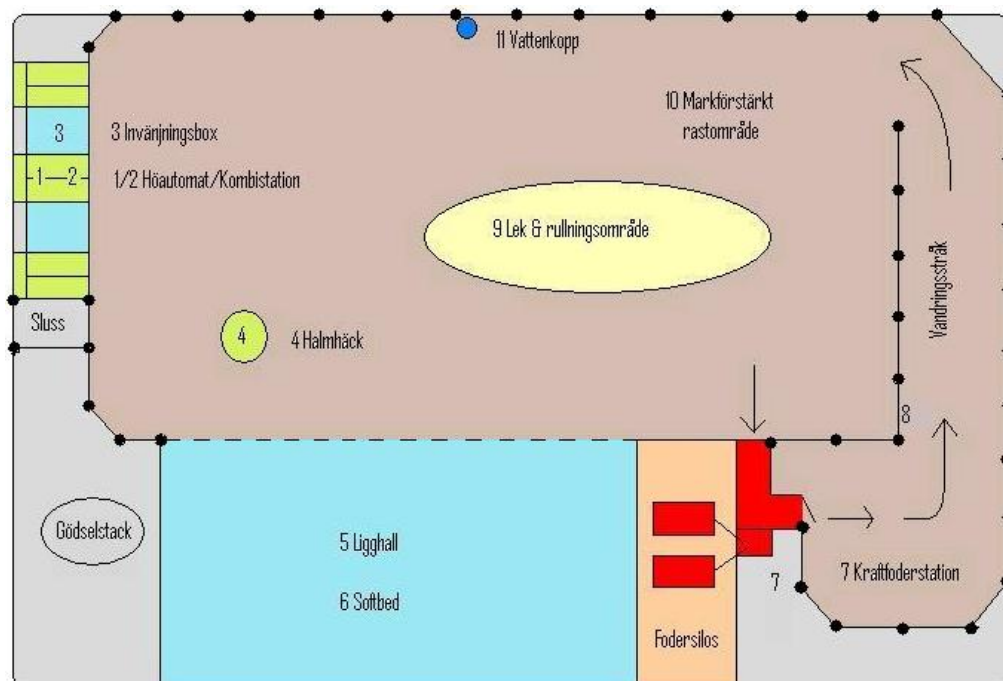
Figur 7. Fri skiss av planlösning för lösdrift med utfodringsautomat (Michanek och Ventorp, 2001).

KONCEPT FÖR LÖSDRIFT

Så fungerar Active Stable

Här följer en förklaring och en skiss på planlösning (se figur 9) för hur Active Stable fungerar enligt HIT:s hemsida.

1. Höautomaten ser till att alla hästar får sin speciellt anpassade giva av hö uppdelat över hela dygnet.
2. Kombistation har både grovfoder och kraftfoder och passar väldigt bra till mindre grupper av hästar.
3. Inväjningsboxen är till för att nya hästar ska vänjas in i systemet och lära känna de andra hästarna innan de släpps in i flocken.
4. Halmhäck med fri tillgång på halm som komplement till annat foder.
5. I ligghallen är det strött, oftast med halm och där kan hästarna vila och sova.
6. En softbed är en mjuk matta som man lägger in för att kunna minimera ströet.
7. Kraftfoderstationen styrs av en dator där varje hästs behov av mineraler och kraftfoder är inlagt. Datorn ser till att hästen får hela sin giva i små portioner över hela dygnet.
8. Stängsel delar av utomhusdelen.
9. I lek och rullningsområdet är marken förstärkt med underlag som stimulerar hästarna till att leka och rulla sig under hela året.
10. Rastområdet är även det markförstärkt och dessutom helt jämnt och halkfritt. (Detta underlag är även bra på ridbanor)
11. Vattenkopp eller vattenkar som är ordnat att tåla minusgrader och därmed kan användas utomhus även på vintern.

Figur 8. Fri skiss av planlösning för active stable (HIT, 2005)

Praktiska erfarenheter av Active Stable - Hjermesta gård och Larsagården

Johanna Frieberg har byggt ett active stable på Hjermesta gård utanför Nyköping i Södermanland och förmedlar nedan sina erfarenheter (Anonym 1, 2007).

Enligt Frieberg äter hästarna 80 % av sin dagliga fodergiva från klockan 18 på kvällen och fram till klockan 10 på förmiddagen nu när de själv får bestämma. Frieberg menar också att det fungerar bra att ha en häst som bara ska ha lite foder tillsammans med en häst som äter mycket foder eftersom datorn läser av hästarnas chip när de kommer in i kraftfoderautomaten, alla får sin giva och inget annat. Ett vanligt problem i en vanlig lösdrift är annars att de hästarna med hög rang kör bort de med låg rang från fodret.

Utfodringen styrs av en dator som står inne på ett kontor i anslutning till lösdriften, datorn registrerar hur mycket och när hästen äter, så det är lätt att hålla koll på att alla äter sin mängd foder varje dag. Varje dag tar det enligt Frieberg 30 minuter att kontrollera att hästarna ätit det de ska äta det senaste dygnet. Varannan dag fylls kraftfoderautomaten på, varje dag tar det ca 5 minuter att fylla på grovfoderautomaten på men en gång i veckan ställs nya balar in i närheten av grovfoderautomaten så att det ska vara snabbt och lätt att fylla på grovfodret.

Varje dag kontrolleras även att staketen är hela, elaggregatet går som det ska, vattenkopporna fungerar och att ingen häst är skadad eller svullen i något ben. Man kontrollerar även om det behöver strös mer. På vintern strör man ca en gång per vecka och på sommaren endast var femte vecka, ströning tar ca 20 minuter. En gång per vecka gödslar man ur allvådershagen med traktor, detta tar ca en timme. En gång per år gödslar man ur hela ligghallen med traktor (Anonym 1, 2007).

Vad gäller att vara inne eller ute så stannar hästarna helst ute, även i dåligt väder. Ligghallen går de annars helst till på sommaren för att komma undan solen och värmen, eller när det är nystrött. Det finns även två sjukboxar om olyckan skulle vara framme och tre skötspiltor.

Tidigare arbetade Frieberg på en ridskola tillsammans med två andra anställda. Varje dag började man att fodra 07:00 på morgonen, därefter skulle det bytas täcke på alla hästar, släppa ut alla hästarna i hagen, mocka alla boxar, ta in hästarna igen, byta täcke igen, fodra och sopa hela stallet. Tre personer arbetade med detta från klockan sju på morgonen till lunch varje dag. Ligghallen och foderautomaterna är byggda så stora att som mest skulle få plats 30 hästar på Hjermesta gård (Anonym 1, 2007).

Larsagården ligger i Esslunga i närheten av Skara och har ett active stable till hästar. På Larsagården har man bara positiva erfarenheter av active stable, t.ex. så har hästarnas hovar blivit betydligt bättre, hästarna blivit mer lugna och harmoniska och en tidigare överviktig häst har utan att ha blivit mer tränad minskat i vikt (Frieberg Sjöberg, 2009).

UNGHÄSTAR

Andersson och Lindberg (1999) menar att lösdrift eller utegångsstall är en lämplig inhysningsform fram till att hästen är 1,5 år gammal. Lösdrift kan vara utvecklande och en väldigt bra social träning för föl och unghästar, men man ska vara noga med att inte ha för stora grupper, max 15 hästar per grupp. Alla hästraser kan gå i lösdrift så länge det inte drar i den, den sköts på ett bra sätt och är tillräckligt stor. En lösdrift betyder inte att man kan strunta i sina djur utan daglig tillsyn och skötsel är viktigt, t.ex. kan man binda upp unghästarna varje gång de ska få sitt kraftfoder unghästarna varje gång de ska få sitt kraftfoder (Andersson och Lindberg, 1999).

Undersökningar har gjorts på hästar som gått i lösdrift som unga och det finns bevisat att dessa har bättre hjärtverksamhet, muskelsammansättning och skelett än hästar som stått i box eller spilta under sin uppväxt. Utöver detta får de ett bra immunförsvar och blir mer tåliga (Andersson och Lindberg, 1999).

HUR HÅLLS HÄSTARNA

Under sommaren 2008 gjorde jordbruksverket med hjälp av SLU en undersökning i ämnet hästhållning. Undersökningen gjordes i Enköpings, Nyköpings, Lerums, Ängelholms och Hässleholms kommuner. I varje kommun intervjuades 10 hästhållare men en intervju är inte inräknad i sammanställningen så totalt blev det 49 intervjuer med olika hästhållare (Svala, 2008).

Inriktning

En av frågorna i undersökningen behandlar vilken inriktning stallet anser sig ha. De inriktningar som fanns med i undersökningen var avel, tävling (i trav, dressyr, hoppning, fälttävlan), turism, ridskola, inackordering, egen hobby, islandsridning och westernridning. I undersökningen (Svala, 2008) kom det fram att många av anläggningarna anser sig ha mer än en inriktning t.ex. ridskola och inackordering av privathästar på samma gård. Förutom de ovan nämnda inriktningarna har även angivits som ytterligare inriktning seminstation, kallblodsridning, körning, kurser, rehabilitering (av människor), hästbönder, inridning, tillridning, leasinguthyrning, akademisk ridning och uppvisningar, utställning och handel. Endast vid 13 av 49 anläggningar anser man sig ha bara en inriktning.

Inhysning

Huvuddelen av undersökningen handlar om inhysning av hästarna sker på anläggningarna. System som tas upp är spilta, box, gruppbox, lösdrift och active stable. Tävlingsanläggningar speciellt trav, fälttävlan, hoppning och dressyr har nästan uteslutande stallar med endast boxar. Detta gäller även de flesta inackorderingsställen. Resterande anläggningar har blandade system men boxar finns på nästan alla ställen, dock inte överallt. Anläggningarna med lösdrift kombineras både med boxar och spiltor. Några få anläggningar har inga boxar alls men det framkommer inte av rapporten vilka system dessa har. Oavsett inriktning så valde alla att ha vuxna hingstar i boxar (Svala, 2008).

Motiv och tankar till olika system

Varför hade hästhållarna de system de hade och hade de funderat på andra system. Det var en fråga i undersökningen. Hästhållarna gav blandade svar, men som tidigare nämnts så är boxar det mest dominerande systemet (Svala, 2008).

Motiv till varför man har/vill ha boxar:

- Det fanns boxar vid tillträde.
- Boxar är säkrast ur skadesynpunkt.
- Tävlingshästar inte kan hållas annat än i box.
- Det är för människan säkrare med boxar jämfört än med lösdrift.
- Hästarna går ute tillräckligt så lösdrift behövs ej.
- Mer lättarbetat med boxar jämfört med lösdrift.
- Lättare att hålla koll på vad hästarna äter och dricker i box.
- Mysigt när alla hästarna är i sina boxar.
- Hästarna ska lära sig att fungera i box.
- Hästarna måste kunna hanteras individuellt.
- Box med hel mellanvägg bra då det blir lugnare i stallet plus att man kan ha ston och hingstar i samma stall.

Motiv till lösdrift och gruppboxar:

- Naturligt för hästar att vara i flock och det är detta de väljer om de har möjlighet.
- Hästarna vill inte komma in i stall efter bete.
- Problem med kvickdrag och svullna ben försvinner när hästarna fick röra sig fritt.
- Lösdrift mer lättarbetat.
- Lättare för avbytare att sköta om ägaren vill vara ledig.
- Stor fördel att kunna kombinera boxar och lösdrift.

Motiv till spiltor:

- Mest lämpliga vid ridskoleverksamhet.
- Det är billigare än andra system då det kräver mindre yta och strö.
- Bra att kombinera med lösdrift.

En annan fråga som man tyckte var intressant var om hästhållarna funderat något på annat system än det man hade idag. En tredjedel av alla tillfrågade kunde tänka sig/hade funderat på annat system (Svala, 2008).

Funderingar till annat system:

- Fler och större boxar/fölningsboxar.
- 12 av 49 har funderat på lösdrift.
- 4 av 49 har nyligen byggt lösdrift eller gruppboxar.

Det är inte många som har bara lösdrift men en hel del funderar på att skaffa lösdrift eller gruppboxar till unghästarna som ett komplement till boxarna. Några funderar även på att byta ut befintliga system mot endast lösdrift (Svala, 2008).

En annan fråga behandlade hur mycket hästhållarna tänkte på hästarnas välfärd när de valde anläggning. Enligt rapporten så var detta en fråga som inte alla ville/kunde svara på.

Svala har tolkat svaren och kom fram till att:

- 16 hästhållare av 49 tycker att människans och hästens välfärd är lika viktiga.
- 12 hästhållare av 49 anser att hästens välfärd väger tyngre än människans.
- 4 hästhållare av 49 tycker definitivt att hästens behov är det man ska gå efter.
- 7 hästhållare av 49 tycker att hästens välfärd styr allt.
- 10 hästhållare valde att inte svara på denna fråga.

Det kom fram flera anledningar till att man tyckte som man gjorde:

- Jag har byggt för att få plats till så många hästar som möjligt.
- Det gäller att minimera skador.
- Friska hästar krävs för att få bra ekonomi.
- Lättare att anpassa hästar än människor.

Framtidens stall

Hästhållarna fick även svara på frågan om vad de tror om framtiden, vilka system kommer att finnas i framtiden (Svala, 2008).

Det blev många olika svar:

- 20 stycken anser att lösdrift kommer bli mer vanligt.
- 16 stycken tror att systemet kommer att bero på inriktning.
- Sporthästar, med undantag för islandssporten, i boxsystem.
- Mer teknik i stallen.
- Lösdrift tar för mycket plats och är därmed också för dyrt.
- Vissa hästar är för värdefulla för lösdrift.
- Svårt att hantera unghästar i lösdrift.
- Lösdrift har fått dåligt rykte då en del människor anser att man inte bryr sig om sina djur om de går i lösdrift.

Svala tolkar de 16 hästhållarnas svar om att systemet kommer att bero på inriktning som att avel och unghästar kommer att vara lönsamma i lösdrift, kanske även hobby och inackorderingar, hon tror även att de många olika åsikterna tyder på en diskussion i ämnet ute bland hästhållarna (Svala, 2008).

I den sammanfattande diskussionen framkommer det att alla anläggningar har antingen boxar eller spiltor. Alla tillfrågade anser att det måste finnas möjlighet att hålla hästarna en och en om så bara för en kortare tid. Tävlingsmänniskorna verkar enligt Svala (2008) anse att det är för stor risk för skada på de värdefulla tävlingshästarna för att dessa ska få gå i gruppbox eller lösdrift. Dessa åsikter delas av tävlingsmänniskor inom hopp, dressyr, fälttävlan, trav och körning. Western och islandssporten är mer positiva till gruppbox eller lösdrift än övriga discipliner som finns representerade i undersökningen.

Svala (2008) nämner också att för olika inriktningar är olika boxtyper lämpliga. Hon menar att hela och täta mellanväggar passar bra om ston och hingstar ska stå i samma stall, även för hästar som bara står i ett stall kortare perioder kan detta vara bra. Hästar som tränar och tävlar mycket och aldrig får tillfälle att gå ihop med andra, på grund av skaderisk, kan få stimulans och kontakt med andra hästar om mellanväggarna i boxarna har öppen överdel.

DISKUSSION

STALLMILJÖ

Miljön i stallet ska vara anpassad efter hästarna, vilket innebär att ventilationen måste vara dimensionerad för att klara en maxbeläggning. Stalluften är givetvis alltid viktig i hästarnas hem, stallet, men i ett traditionellt inhomhusstall är det extra viktigt då dessa ofta har täta, isolerade väggar som kanske inte släpper in så mycket luft. Fungerande och tillräcklig ventilation är då ett måste. Alla som varit i ett stall med halvtaskig ventilation vet att det inte är så trevligt efter ett tag när det droppar från taket eller luften är alldeles instängd. På vintern är det kallt ute och inte så roligt att ha dörrarna öppna om inte ventilationen fungerar som det är tänkt.

Förutom fungerande ventilation så ska stallet vara tillräckligt stort för hästar och människor att röra sig i utan problem, jag tycker det är väldigt irriterande att trängas med andra människor och hästar om platsen är liten. Alla regler som finns är till för hästens välmående och för att minimera olyckor, men är det för trångt så är det lätt att en olycka händer. Alla hästar ska kunna ligga ner samtidigt och i enhästboxsystem är ju detta inget problem då varje häst har en egen box. Problemen, som jag ser det, kommer i så fall i trånga gruppboxar eller lösdrifter där de ranghöga hästarna kan köra bort de ranglåga så att dessa inte vilar, äter eller kanske dricker tillräckligt. Ska man ha sina hästar i grupper så gäller det att ha så jämna grupper som möjligt för att så långt det går att komma undan bråk mellan hästarna.

De måttbestämmelser som finns är det som gäller, man får räkna på den största hästen i stallet och anpassa boxarna efter det. Detta kan vara ett litet problem om man har hästar i olika storlekar och jag tycker att det är en fördel om man kan ändra boxarna efter det behov man har för tillfället. Eftersom hästen ska kunna röra sig normalt utan att slå sig så måste taket vara så pass högt att hästarna inte slår i om de skulle hoppa till eller stegra sig inomhus, det är ingen som vill att hästen ska bryta nacken på grund av sådan orsak.

Jämnt, halkfritt golv känns som en självklarhet, det är omöjligt för hästen att kunna röra sig normalt på ett halt golv. Passande strömedel är viktigt för hästens komfort och för att kunna lägga sig ner på ett normalt sätt.

Belysningen i stallet ska vara bra men ej störande för hästarna. Denna regel kan vara lite svår att veta vart gränsen går, hur vet man om hästen störs av belysningen eller inte? Klart och tydligt är i alla fall att alla stallar ska ha fönster och fungerande belysning, med undantag för ligghallar med tillgång till rasthage där belysning kan lösas på annat sätt om det är möjligt.

Givetvis ska det vara ett lugnt och behagligt ljudläge i stallet. Enligt lag så får det endast under kortare tidpunkter vara högre ljudnivå än 65 dB i stallet. 65 dB är inte mycket och i många stallar finns fläktar som är igång dygnet runt som låter mer än de 65 dB som är tillåtet.

INHYSNINGSSYSTEM

Box eller spilta inomhus är det vanligaste sättet att hålla sina hästar idag, men det kommer att bli förändringar när mer forskning kommer fram på vad som egentligen är bäst för våra hästar. När inbitna hästmänniskor kommer över sin rädsla för nyheter och moderniteter i stallen så är min personliga åsikt att lösdrifter och active stables kommer att öka väldigt mycket.

Vad gäller gruppboxar inomhus så ser väl problemet mest ut som att om man bygger för trångt så kan det bli mer irritation mellan djuren än om man bygger större.

I litteraturöversikten så kom jag fram till att unghästar blir starkare och mer hållbara efter uppväxt i lösdrift, det finns egentligen inga tydliga hinder mer än människors fördomar mot att ha även vuxna hästar i lösdrift och active stables. Tvärtom så verkar alla som skaffat ett active stable väldigt nöjda och övertygade om att deras hästar mår bättre i lösdrift, vilket även jag är ganska säker på att de gör.

Foderautomaterna och bygget av ett active stable är vad jag förstått ganska dyrt men lönar sig i längden med tanke på alla insparade timmar på fodring och beredning av foder, gödsling och annan hantering. I unghästverksamheter tycker jag att detta är en kanonsatsning att göra då du slipper gödsling och foder och får mer tid över till att ta hand om och träna fler hästar varje dag.

JÄMFÖRELSE TRADITIONELLT STALL OCH LÖSDRIFT

Ett av största problemen med en lösdrift är att rangläga hästar ibland inte får vad de ska ha för att hästar av högre rang kör bort dem från mat och vatten. Detta problem löses ju när hästarna står i enskilda boxar. De får då ingen konkurrens om mat och vatten. Det som då istället får backa undan är hästarnas flock- och vandringsbeteende. Hästarna är flockdjur som rör sig väldigt mycket naturligt och när vi ställer dem i boxar så stör vi detta behov. Det är därför hästar som inte är ute eller motioneras tillräckligt mycket kan utveckla en beteendestörning som t.ex. vävning. Alltså fördel för lösdriften vad gäller flock- och rörelsebeteende. Det senaste inom lösdrift är, som tidigare nämnts, att ha foderautomater som styrs av en dator. Hästarna går in i automaten en och en och kan inte ta varandras mat. Plötsligt har man löst en del av de problem som många tycker finns med lösdrifter.

Många hästägare tycker även att skaderisken är för stor i en lösdrift p.g.a. mycket springande, men enligt Hjerresta gård och Larsagården är detta inget problem. De anser istället att hästarna som alltid befinner sig i en lösdrift är lugnare då de aldrig behöver vänta någon längre stund på att få komma ut i hagen, de kan gå runt hur mycket de vill när de vill. Det är heller ingen stress efter mat då de kan äta när de vill i lugn och ro.

Enligt undersökningen jag granskat så tycker många hästägare att hästens behov gör före människans, trots detta vill de flesta ha kvar boxarna. Märkligt anser jag. Speciellt med tanke på vilken skillnad det är i skötseltid mellan en lösdrift och ett traditionellt stall (se stycket om tidberäkning nedan). Det ska finnas sjukboxar i en lösdrift så det är inte så att en sjuk häst med boxvila springer runt med de andra hästarna. Ofta finns det även

skötselpiltor så att man slipper att hantera sin häst ute bland alla de andra, vilket gör att tillgängligheten ökar.

TIDBERÄKNING

Enligt de tidsangivelser som gavs i artikeln om Hjermesta gård så har jag gjort en liten beräkning på hur mycket tid som varje vecka läggs på den vardagliga skötseln i ett häststall.

Beräkningen ser ut som följer:

210 minuter/vecka på att kontrollera att alla hästar ätit det de ska det senaste dygnet
35 minuter/vecka fylla på grovfoderautomaten
20 minuter ströning
60 minuter gödsling av allvädershage
20 minuter fylla på kraftfoder och köra in ensilage balar
345 minuter totalt ($345/60=5,75$ h)

Det ger en tidsåtgång på ca 6 timmar per vecka för hela lösdriften med kapacitet för 30 hästar till fodring, gödsling, ströning och kontroll av hästarna. Det är en enorm skillnad om man jämför med hur mycket tid man lägger på just detta i ett vanligt konventionellt stall.

Enligt Frieberg så arbetade hon tidigare på en ridskola där hon var en av tre anställda som från 07:00 till 12:00, alltså 5 timmar, varje dag fodrade, bytte täcken, släppte in och ut, mockade och sopade i stallet. Det står inte i texten hur många hästar som fanns men det lär ju vara ganska många när tre anställda tillsammans jobbar 15 timmar varje dag. 15 timmar per dag blir 105 timmar per vecka. Jämför man det med 6 timmar per vecka som det nu tar för Johanna Frieberg att ordna det som behöver göras varje vecka och dag så är det ganska stor skillnad. Det framgår inte hur många hästar som finns i Hjermestas active stable men det ska få plats 30 hästar och det gör nog ingen större skillnad för hur mycket tid det tar att göra dagens bestyr om det är 20 eller 30 hästar.

Både på Hjermesta och Larsagården har man bara positiva saker att säga om active stable och instämmer i att det faktiskt verkar som en väldigt bra lösning både för häst och människa. Hästarna får röra sig mer, de kan äta flera gånger per dag och de kan äta när de vill på dygnet. Människorna å andra sidan slipper gödsla varje dag, behöver inte slösa halva dagen på att förbereda foder till hästarna och får på så sätt mer tid till att hantera sina hästar. Win-win situation för alla inblandade.

Gruppboxar är bra om man har ett vanligt boxstall där man kan flytta mellanväggarna efter det behov man har. Permanenta gruppboxar är onödigt om man inte alltid har hästar som kan gå ihop i dem.

Lösdrift med ligghallar tror jag också på, speciellt om man delar av inomhusdelen till en liggdal och en foderdel. Lite stängsel ut i hagen så måste hästen gå en bit för att komma

från t.ex. liggavdelningen till foderdelen. Gör man på det viset så får man en lösdrift på ganska liten yta.

Undersökningen som jag granskade var väldigt intressant, liksom jag själv tror så trodde de tillfrågade att lösdrift och active stables kommer att komma mer och mer de närmaste åren.

Undersökningen fick även fram några av de vanligaste fördomarna mot lösdrifter som att hästarna lättare skadar sig i lösdrift, man försöker komma undan arbetet med sina hästar genom att släppa dem i en lösdrift, man har sämre koll på att hästarna äter och dricker det de ska, m.m. Jag är säker på att när hästarna vant sig vid att gå ihop så blir det lugnare i lösdriften än i stallet för oftast finns det något att tugga på, de kan gå en runda om de så önskar, o.s.v., stressen över vem som först ska få foder eller få gå ut först bland hästarna undviks helt i lösdrift och active stables. När det blir lugnare så blir det mindre skador. Datorn håller koll på och registrerar hur mycket foder hästen äter och man kan även kolla upp hur mycket vatten den druckit.

Det är ganska intressant att tävlingsryttarna/kuskarna är så överens om att boxsystem i traditionellt stall är det enda som fungerar till tävlingshästar p.g.a. skaderisken. Western och islandsridning däremot kan, i de flesta fall tänka sig lösdrift till alla sina hästar.

SLUTSATS

För att komma fram till en slutsats så måste jag sammanfatta min diskussion ytterligare lite. Miljön där hästen vistas är viktig och surrande fläktar inne i stallet är väl varken särskilt roligt för människan eller för hästen att lyssna på. Genast fördel till lösdrift med ligghall och active stable som är så öppna lösningar att fläkt inte är nödvändigt.

Det är trångt för en häst inne i ett traditionellt stall även om vi bygger enligt bestämmelserna, hästen vill vandra mycket och i boxar eller spiltor är det i stort sett omöjligt, endast när hästen får komma ut i hage kan den röra mer på sig. I lösdrift och active stables kan hästen vandra så mycket den vill, när den vill.

Hästen vill äta små mängder foder flera gånger per dygn men i ett stall med boxsystem så får hästen mat några gånger per dag men ofta större givor under färre tillfällen. I lösdrift och speciellt i active stables så kan hästen äta när den vill och den får små givor varje gång som den vill ha det.

I ett traditionellt stall så är det ett evigt mockande och sopande, allt detta slipper du i en lösdrift/active stable där du bara strör lite då och då. Utgödsling görs med lastare några till ibland bara en gång per år.

Det är bara att inse att ur hästens synvinkel så är lösdrift och active stable att föredra framför boxsystem. För oss människor borde slutsatsen egentligen vara densamma då vi sparar tid på att slippa mocka och fodra flera timmar per dag. Ibland är det dock andra faktorer som spelar in, t.ex. så vill man kanske inte att den väldigt värdefulla tävlingshästen ska gå med en massa andra hästar och kanske skada sig även om den lika gärna skulle kunna skada sig när den springer runt i hagen ensam. Men oavsett vad man tycker så visar alla ledtrådar mot att lösdrift och active stable kommer att vara det som ökar mest i framtiden.

REFERENSLISTA

Andersson, I. Lindberg, C. (1999) Unghästar. Västerås. ICA Bokförlag. ISBN 91-534-1979-0

Anonym 1. (2007) Active Stable – framtidens stall är redan här. Hästfolk.se nr 5.
http://www.hastfolk.se/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=100
(11 maj 2009)

Berg, S. (2005) Kraftfoderstation till hästar – Äter hästen grovfoder eller halm efter konsumtion av små kraftfodergivor? Alnarp . Institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi. Volym 2005:8 <http://ex-epsilon.slu.se/archive/00000676/>

Bergström, J. (2006) Rasthagar och rastgårdar åt häst i sydvästra Skåne – problem och möjligheter. Alnarp. Institutionen för landskaps- och trädgårdsteknik. ISSN 1651-8160

Davies Morel, MCG. (1993) Equine reproductive physiology, breeding and stud management. Ipswich. Farming Press Books. ISBN 0-85236-255-2

Friberg Sjöberg, B. (2009) Larsagården – Active Stable.
<http://www.larsagarden.se/index.htm> (19 maj 2009)

HIT. (u.å.) Active Stable. <http://www.aktivstall.de/swe/swetxtstart.html> (17 maj 2009)

HIT. (2005) Active Stable. Informationsblad utgett av återförsäljaren Gimmex (17 maj 2009)

Johansson, J. (2007) Foderhäckar till hästar i lösdrift. Uppsala. Institutionen för husdjurens utfodring och vård. Volym 2007:237

Jordbruksverket. (7 september 2009) Mått i stall och byggnader för hästar.
<http://www.sjv.se/amnesomraden/djur/hastar/mattistallochbyggnader.4.1cb85c4511eca55276c80002425.html> (24 sep 2009)

Mellberg, M. (1995) Hästhållning i praktiken. Falköping. LT:s Förlag. ISBN 91-36-03185-2

Michanek, P. Ventorp, M. (2001) Att bygga häststall – en idéhandbok. Alnarp. SLU Förvaltningsavdelningen. ISBN 91-576-6130-8

Nilsson, Å. (2006) Ligghallsareans inverkan på beteenden hos högdräktiga ston i lösdrift. Alnarp. Institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi. Volym 2006:20.
<http://libris.kb.se/bib/10607985>

Pettersson, H. Green, B. (1999) Håll hästen frisk. Västerås. ICA Bokförlag. ISBN 91-534-1916-2

Powell, DG. Jackson, SG. (1992) The health of horses. Essex. Longman Group UK Ltd. ISBN 0-582-08346-X

Svala, C. (2008) Hur hålls hästarna i Sverige och vilka är motiven. Sveriges Lantbruksuniversitet Alnarp, december 2008. 17 s.
<http://jordbruksverket.se/download/18.78be32b411dd24541d28000526273/slutrappport.08.hur.h%C3%A5lls.h%C3%A4starna.SLU.pdf>

Svenska Ridsportförbundet. (1998) Säkerhetsregler vid hästhantering samt definition av begreppet god hästhållning. Stockholm. Svenska Ridsportförbundet.

FIGURFÖRTECKNING

Figur 1. Utestall på gården Der Schwartz Hof i Tyskland. Fotograf Therése Nilsson, bilden tagen 2009-05-02.

Figur 2. Traditionellt stall med enhästboxar och spiltor. Fri skiss av planlösning från förlaga av Michanek och Ventorp. (2001) Att bygga häststall. Sida 33.

Figur 3. Stall med gruppboxar, enhästboxar och spiltor. Fri skiss av planlösning från förlaga av Michanek och Ventorp. (2001) Att bygga häststall. Sida 30.

Figur 4. Gruppbox inomhus med foderbord i stallgången på gården Der Schwartz Hof i Tyskland. Fotograf Therése Nilsson, bilden tagen 2009-05-02.

Figur 5. Samma stall som bild 3, men här som enhästbox på gården Der Schwartz Hof i Tyskland. Fotograf Therése Nilsson, bilden tagen 2009-05-02.

Figur 6. Ligghall med rastgård – utfodring inne. Fri skiss från förlaga av Michanek och Ventorp. (2001) Att bygga häststall. Sida 31.

Figur 7. Active Stable. Fri skiss av planlösning från förlaga av Michanek och Ventorp. (2001) Att bygga häststall. Sida 31.

Figur 8. Active Stable. Fri skiss av planlösning efter förlaga av HIT (2005).